

POLGÁRI JOG

Dr. Nyulászi János serlegbeszéde.*)

Amidőn mint szeniornak osztályrészemmé lett e serleg felavatása, felujul előttem a magyar magánjog tudományának egyik legérdekesebb korszaka, a 80-as éveknek az a vajudása, amely azt ujjászülte.

Az a doktrina, amelyet annakidején magyar *magánjog címén tanítottak*, vérszegény mixtum compositum volt. Még nem értett római jogi közmondásokkal tüzdelték tele. Helyenkint az osztrák jogból vett idézetekkel, onnan el-sajátított gondolatokkal elnagyolva építették ki.

A *gyakorlat jogászai* is elvesztették a kapcsolatot a régi magyar joggal. A sommás visszahelyezési perben az osztrák jog terminológiájával és szabályaival gondolkod-

*) *Grosschmid Béni* tanítványai körében *Szladits Károly* professor kezdeményezésére mozgalom indult meg, amelynek célja, hogy fenntartsa és továbbvigye a nagy tudós tanításait és főképp az általa utólérhetetlen tökélyre emelt analitikus módszert. A szervezkedés a Magyar Jogászegylet keretén belül történik. A mozgalom vezetősége nevében *Ujlaki Miklós* ügyvéd által kibocsájtott felhívásra százával jelentkeztek *Grosschmid* tanítványai és tisztelői. November 9-én a Magyar Jogászegylet teljes ülésén *Osvald István*, a kir. Kúria elnöke méltatta a megindult mozgalom jelentőségét, majd *Szladits* professor tartott előadást *Grosschmid Béni*nek a magyar kötelmi jog fejlődésére gyakorolt hatásáról. Az illusztris előadó hatalmas anyaggal szemléltette *Grosschmid Béni* munkásságának, különösen a Fejezeteknek a törvényalkotásra és a bírói gyakorlatra való kihatását, mindenütt rámutatván azokra a problémákra is, amelyek a Magánjogi Törvénykönyv megalkotásával kapcsolatban merülnek fel. *Osvald* megnyitóbeszéde, mint *Szladits* előadása a Magyar Jogászegyleti Értekezések legközelebbi füzetében fognak megjelenni. Az előadást vacsora követte, amelyen a budapesti tudományegyetem magánjogi szemináriuma által adományozott *Grosschmid-serleget* *Nyulászi János*, lapunk főszerkesztője avatta fel. *Nyulászi* serlegbeszédét lapunkban közöljük. *Tury Sándor* Kornél, a szegedi egyetem jogi karának dékánja az összes vidéki egyetemek, *Kövess Béla*, a budapesti ügyvédi kamara elnöke, a magyar ügyvédség képviselőjében csatlakozott a megindult mozgalomhoz. Felszólaltak még *Beck Salamon* és *Hegedüs Lóránt*. *Beck* felszólalásának szövegét is közöljük lapunkban.

tak, mintha ezt az intézményt szabályozó, századelei törvényeink nem is léteztek volna. Kötelmi jogunk jóformán csakis az osztrák polgári törvénykönyv rendelkezéseinek reprodukálásából állott. Összezavarták a közszerzemény és szerzemény fogalmát. Köteles résznek nevezték el a törvényes osztályrészt. Osztrák nyomon készpénzígénnyé alakították.

A 48-tól 61-ig tartó cesura élő jogunkat az ősi jogtól teljesen elszakította. „1861-ben a hézag a jogi institúciók és az idők kívánalma közt úgyszólván évszázadokat kitevő ürt foglal magában.” Ez a körülmény, úgyszintén a 70-es és 80-as évek erősen racionalista iránya nemcsak a tudományt és a gyakorlatot, hanem a *jogalkotást* is belevitte a nyugat, különösen pedig a német és osztrák jogi felfogás csaknem kritika nélküli utánzásába. Amint Grosschmid mondja: „Annyira második énünk nekünk már az, hogy szellemi világunknak minden sejtje és minden izülete német.”

Grosschmid minden egyes írása küzdelem ez ellen az idegen utánzás ellen. Még a Kereskedelmi Törvényre nézve is megállapítja, hogy több mint ötszáz szakaszt „*boa constrictor módjára lenyeltünk, habár azokban alig van egy-két betű, aminek a magyar létben valamely geneticus előzménye volna*”; ami annál fájóbb, mert volt idő, midőn a Hanza városok és a kelet nagy része magyar aranyban számolt s „*hol volt még az a két égi test, amely ma úgy fénylik fölöttünk, hogy szinte alig látunk tőlük s melyet ma Bécsnek és Berlinnek neveznek.*”

Ebben a körben vívta meg a bécsi egyetem jogi karán tanult Grosschmid a magyar jogi intézmények belső helyességének elismeréséért *első harcát*, még pedig győzelmesen. — Az öröklött s szerzett vagyonról, a köteles részről készült tanulmányai *praedestináltak erre*.

Az említett racionalista és nyugatutánzó eszmék nyomása alatt napvilágot látott örökjogi javaslattal vette fel a harcot. A harc során belevitte a köztudatba, hogy a magyar jogászi felfogás alapján a régi magyar jogból már kifejlődött és kifejleszthető intézmények jobbak, mint a nyugat intézményei, s a meglevő intézmények sarokba dobása halálos véték a nemzet jövőjével szemben.

Párhuzamosan haladt ezzel az örökjog belső szerkezetének megvilágítása. Így pl. megmagyarázza, hogy a törvényes öröklés nem az elsődleges, nem azért olyan, mert a végrendelkező akként intézkedett volna, mint ahogy a törvényes öröklés szabályai szólnak, hanem a törvényes öröklés a prius és a törvény az örökhatálynak csupán megadja a koncessziót arra, hogy a törvényes öröklés sza-

bályaitól eltérjen, kifejti, hogy mi az ágóság belső igazságossága stb.

Igazi nagy hatása és jelentősége az 1890-ik évvel kezdők, azzal az évvel, amikor előbb nagyváradi, majd kolozsvári tanárkodása után Budapestre jön egyetemi professzornak, hogy az egyetemi katedrát az ország közéletében s a jogfejlesztésben eddig el nem ért jelentőséghez juttassa.

A budapesti egyetem egyik legfényesebb időszaka volt ez. A régi nagyokhoz ujjak jöttek, hogy azokat részben felváltsák.

Régi tanáraink között ott voltak: Szilágyi, Kerkápoly, Kautz, Földes, Pulszky az angol Mind szerint a legkiválóbb európai gondolkodók egyike, Plosz a modern per jog megteremtője s Hajnik Imre a magyar jogász első nagy reprezentánsa. Hozzájuk jött a hatalmas új generáció, legelőször Kováts Gyula, utána Nagy Ferenc, Wlasits Gyula, Concha Ferenc és Grosschmid.

A régiekben még nagyon erős volt az osztrák és német jog közvetlen hatása.

Plosz Sándor mint perjogász a német jogtudomány emlőin nőtt nagygyá, de midőn elkezdte magyarázni a magyar sommás visszahelyezési per különlegességeit, szeme felcsillant és az osztrák joggal való szembeállításából látott, hogy szívében, lelkében mégis csak magyar jogász volt, akinek érzését felmelegítette a magyar specifikum helyességének felismerése. Hajnik Imre az egyetemes európai jogtörténet — egy speciális magyar jogi disciplina — keretében magyarázta a magyar jog különlegességeit, a nyugati eszméknek a magyar légkörben végbement átalakulását, a hűbériségből a szent korona eszméjének kifejlődését.

Kováts Gyula az egyetemen előfutára volt Grosschmidnak. Házasságjogi előadásában a magyar jogfejlődés és a magyar jogi génusz nagyságát világította meg, amidőn elmagyarázta, hogy a kánonjog intranzigens álláspontjával szemben Lonovich és vele mások, miként találták meg az utat a magyar érdekek érvényesítésére.

Az egyetemi ifjúság ekkor még nem foglalkozott magánjoggal. *Szemináriumok nem voltak.* Szász-Schwarz pandekta jogi szeminárium a nem talált megfelelő visszhangra. Az olvasó kör különböző szakosztályaiban, amelyek a szemináriumokat helyettesítették, büntető jog, politika foglalkoztatta az ifjúságot.

Ebbe a környezetbe került Grosschmid.

Első előadásain alig néhányan voltak. A későbbi években a tanterem nem volt elégséges hallgatói befogadá-

sára. Tétélei, melyeket a gyakorlat előbb kételkedve fogadott, s gyakran különöseknék találta, rövidesen meghódították a gyakorlat embereit is, s szálló igék lettek belőlük.

Szuggesztív erejét több tényezőre vezethetjük vissza.

Az *abszolút tudományosság* már magában véve is rendkívül vonzóerőt gyakorol, de különösen hatott *elemzéseinek* csodálatos *mélysége* és tisztasága. Grossschmid gondolata, hogy a jogi élet *valóságos délvidéki őserdő, abban az indák, gyökerek és galyak kusza összevisszaságban fonódnak egymásba*. De bármily nehéz ebből egynek-egyének a kihámozása, Grossschmid a feladatot mindig megoldotta.

Az elemzés eredményét szívünknek *kedvessé* is tudta tenni. Megmutatta intézményeinknek *a régiekkel való kapcsolatát*. Nincs felemelőbb érzés, mint tudni azt, hogy a jelenlévő gyökerével visszanyulik a múltba és a multa való támaszkodás egyuttal a jövő fejlődésének alapja, hogy nem elszigetelt létezők, hanem a multnak folytatásai és a jövőnek előzményei, elődök és utódok vagyunk. *A külfölddel való egybevetésből* kihozta a multban gyökerező intézményeink értékes voltát. Fejtegetéseivel nemcsak gondolkodásunknak, hanem *cselekvésünknek* is határozott irányt szabott. Azt a gondolatot szeretjük s az az igazi érték, mely cselekvésre is ösztönöz. És végül látnoki erővel mutatott rá az eljövendőkre, mint azt pl. a pénztartozásra vonatkozó tanításainál láttuk.

A nap fehér fényét a prizma elemeire bontja és e fehér fényből kihozza a szivárvány összes színeit. Ezt teszi Grossschmid. Előveszi a jogi életnek egy-egy látszatra egyszerű jelenségét. Abban mint *mikrokozmosban megmutatja a jogi élet egész mechanizmusát* mozgató erőket, különös előszeretettel azokat, amelyek a nemzeti jelleg kifejezői.

Elemzésének jellegzetességére példaként egy igénytelen intézmény, az eljegyzés elemzését idézem. Elmondja, mik voltak az eljegyzésnek a házasságjogi törvényt megelőző jogszabályai. Mit léptetett ennek helyébe az új házasságjogi törvény. Mint váltak ezzel az előleges szokásjogi szabályok tényleges szokássá. Annak megítélése szempontjából, hogy tényleg létrejött az eljegyzés, fontos az élet által elfogadott formások betartása. Végighalad a különböző jogterületeken mutatózó joghatásokon. Közjegyzői törvény, büntetőjogi vonatkozások, mind sorra kerülnek s mindez a levezetés a törvény és szokásjog egymáshoz való viszonyának megvilágítása céljából.

Másik érdekes példa, hogy a *desuetudo* keretében 1900-ban látnoki szemmel miként magyarázza meg a pénz-

értékváltozás jelentőségét, még pedig úgy a rögtöni, mint a lassan haladó évtizedeken és századokon át haladó leromlását. Ez a desuetudoról szóló tanítás módot ad neki, hogy megvilágítsa a legkülönbözőbb jogintézmények fejlődését. Így pl. az ősiség s az ági öröklés viszonyát; s mindennek hátterében a *ratio legis uralmát, az igazság értékét*.

Egyesek szemére vetik, hogy a páratlan prizmaként működő agy által vetített színekéből különös előszeretettel emeli ki a piros és zöld színeket, hogy azok a fehérrel együtt a *tricolórt* adják. Éppen ez az, ami vonz, mert ez adja meg fejtegetéseinek s a nemzeti jelleg hangsúlyozásával, értékének felismerésével az átütő erőt.

Grosschmid metódusában tulajdonképen a régi *magyar jogász* ujjászületését, *reinkarnációját* látjuk. A régi magyar jogász legista volt, minden állásfoglalásában kereste a tételes joggal való kapcsolatot. Legistává tette az a körülmény, hogy idéznie kellett a törvényhelyet, melyre keresetét alapítja. Ezt nem rontotta le a gondolkodási lustaságnak kedvező az a körülmény sem, hogy törvény helyett a szokásjogra, consuetudora lehetett hivatkozni. Grosschmidnek is *minden gondolata egy-egy régi magyar jogtétel, egy-egy régi magyar jogi tanítás körébe visz vissza, minden megoldásnál keresi a kapcsolatot a régi tételes joggal, mely keresés a magyar jogászi felfogás értékének elismeréséhez vezet*.

Az elemzés mesterműve a jogszabálytanban *Werböczy* jurista értékének levezetése, mely szerinte „*ügyszólván mindent meghalad, amit azóta Magyarországon ezen a téren látunk*“, mert „*egy szervezett állami lét egésze volt e könyvben megírva*.“ „*Annak, hogy az Ausztriába való beolvasztás nem is sikerülhetett, egyik főoka volt az, hogy a hármaskönyvben a jogi és társadalmi rendet szabályozó oly kész intézményszervezet volt a nemzet kezében, amely annak egész szellemi lényét betöltötte*.“

Nem tud Grosschmid semmi fejtegetést sem befejezni anélkül, hogy annak záróköve ne legyen a magyar öntudat hangoztatása, a magyar érték kidomborítása. Még egy vezető gondolat sugározza át Grosschmid tanítását. Annak ostromozása, hogy „*meglévő intézményeinket ok nélkül dobáljuk el*“. Szeressük jogintézményeinket, „*mert a jog- és intézményvilág terén önálló és nemzeties gondolkodás képessége teljesen ki fog veszni nemzetünkben*. Ez önálló gondolatvilágnak az intézmények külalkatában is tápláló forrásokra van szüksége, amit csakis egyedül a magból nőtt és történelmi visszhangú institúciók nyújthatnak“. Nem egyszer fejt ki a növényvilágból vett hasonlattal, hogy az idegen talajban s idegen ég alatt fejlődő növényt

egyszerűen áttelepíteni nem lehet. Erősebb, s egészségesebb az, mely a hazai talajban lett elvetve, melynek magja itt csírázott s fejlődött terebélyes fává.

Kevesen voltunk 1890-ben Grosschmid tanítványai. Megsokszorozódtunk. A közélet, a tudomány, a joggyakorlat és a jogi oktatás ma már teljesen az ő hatása alatt áll.

Ez a megsokasodás adja meg nekem a bátorságot arra, hogy akkor, amidőn ezt a serleget fel kell avatnom, a siker reményével hirdessem az ő nyomán, hogy van magyar globus s hogy ezt hangoztatnunk kell mindnyájunknak, még ha az ellenkezőt milliók hirdetik is.

Ez a megsokasodás adja meg a bátorságot arra, hogy Grosschmid másik nagy tételét, az igazság, a ratio legis uralmát folyton hangoztassuk, mert az igazság állandó és következetes hangoztatása elvégre is az igazság győzelméhez vezet. Az igazi nagyság az igazság nagysága. Grosschmid szerint Mátyás királyt is ezért nem ruháztuk fel a nagy melléknévvel, mert igazságosnak mondjuk s aki igazságos, az nagy is.

Grosschmid tanítása szerint a jognak erejét nem a hatalom, hanem egy isteni erő, az igazság ereje biztosítja. Az absolutizmus és az alkotmányos állam joga egyformán csak akkor élhet, ha az megfelel az élet és az igazság követelményeinek. Menjünk egy lépéssel tovább, építsük ki tovább ezt a gondolatot és Grosschmid tanaihoz hívek leszünk, ha hirdetjük, hogy a jognak erejét nemzetközi vonatkozásokban is csak az igazság ereje biztosítja. Az ő szellemében cselekszünk, ha nemcsak a belviszonyok, hanem a nemzetközi jog szempontjából is az igazság uralmáért harcolunk.

Beck Salamon felszólalása.

A magyar sors mostohasága, annak a balsorsnak, amely a jogász költő Kölcsey Ferenc szavával élve, bennünket már régen tép, a mai historiai szaka egyre kereseti velünk a föld méhében, a föld mélyében rejtőző gazdasági kincseket.

A mai este hivatása, hogy ráeszméltesen szellemi kincseinkre. Szellemi kincseink sorában is első helyen ragyog Grosschmid Béni neve. Grosschmid Béni nem Gulliver; nem a törpék országában való járás teszi őt óriássá és nem Gulliver, mert a szellemi élet óriásai között sem mutatkozik törpének. Élő nemzetek és letűnt történelmi